nformační list

Legislativní opatření podporující vratné lahve

Český trh s vratnými lahvemi se prakticky zhroutil. Na kolaps doplácejí především spotřebitelé а drobní obchodníci. Další obětí je naše krajina a zdraví: za posledních pět let se produkce nevratných PET lahví, které z 90% končí na skládkách, zvýšila na čtyřnásobek. Naše legislativa totiž ekologické obaly prakticky nepodporuje našich evropských na rozdíl od sousedů.

První konkrétní opatření na podporu vratných lahví by se měla objevit v zákoně o obalech, který připravuje ministerstvo životního prostředí ve spolupráci s ministerstvem průmyslu ΜŽΡ o postupu obchodu. prospěch zálohovaných obalů hovoří již od roku 1995, dodnes ale neví, jaká opatření zvolit. Stejnou dobu se diskutuje o změně sazeb daně z přidané hodnoty, která ovšem sama o sobě představuje jen drobnou úpravu, jež problém nevyřeší. Pokud bude zákon přijat v připravované formě, budeme mít v této oblasti horší legislativu než třeba Turecko či Portugalsko.

V Evropské unii nesou odpovědnost za podporu vratných obalů národní legislativy.

Unie pro jejich opatření otevírá prostor směrnicí o obalech a obalových odpadech. "V souladu se Smlouvou o Evropském společenství mohou členské státy podporovat systémy opakovaného použití těch

obalů, které lze opakovaně použít ekologicky příznivým způsobem", deklaruje [1].

Členské země i další rozvinuté země využívají několik základních modelů, kterými systémy opakovaného použití podporují. Pro česká ministerstva i zákonodárce mohou být zdrojem inspirace.

Výhody vratných obalů

Vratné obaly zajišťují, že škody, které souvisejí s použitím obalu, skutečně zaplatí producent, nikoli společnost.

Obchodníkům se daří sesbírat a znovu použít až 96% vratných skleněných lahví. Ekologické náklady se tak stávají přímo součástí ceny zabaleného zboží (nápoje). Oproti tomu nevratné obaly zahrnují do ceny pouze náklady na výrobu a manipulaci v obchodním řetězci. Likvidaci použitého obalu zaplatí spotřebitelé nebo daňoví poplatníci platbou za odpad či v nákladech na úklid životního prostředí.

Náklady za ekologické škody se mohou stát součástí ceny dvěma cestami - přímou a nepřímou. Přímou představuje uvalení poplatků na nevratné obaly. Takto vybrané prostředky potom financují řešení problémů s odpadem. Nepřímou cestu představuje odpovědnost výrobců za odstranění negativ nevratných obalů, tedy zákonem stanovené zálohové systémy nebo recyklační kvóty. Je to tedy průmysl a obchod, kdo musí platit náklady na sběr, dopravu a zpracování obalového odpadu.

Daně na nápojové obaly jsou řadu let standardním prostředkem ve skandinávských státech. Protože v těchto zemích existovaly tři různé daňové soustavy a trh měl 20 let na to, aby na ně reagoval, jsou k dispozici bohaté zkušenosti s jejich působením [2].

Zákaz nevratných lahví - Dánsko

Dánský předpis o obalech na nápoje z dubna 1977, aktualizovaný po rozhodnutí Evropského soudu v roce 1989, zakazuje plechovky na nápoje a požaduje povinné vratné lahve pro domácí výrobu piva a sycených nealkoholických nápojů. V případě dovážených nevratných obalů musí být stanoven systém pro zálohování, zpětný odběr a recyklaci. [3]

V Dánsku tak obíhá asi 400 miliónů vratných pivních a minerálních lahví. Každá se přitom vrátí až 35krát a zpětně je od zákazníků vráceno kolem 99% lahví. Každoročně v Dánsku vymyjí kolem 3 miliard lahví. [4]

Vzniku odpadů v Dánsku předcházejí nejen systémem zálohovaných vratných lahví, ale také daněmi z nádobí na jedno použití, plastových a papírových tašek, obalů na nápoje, jednorázových nápojových kartonů a z těžby stavebních surovin (stimuluje využití druhotných surovin) [5]. Dalším krokem k omezení produkce odpadů bylo zavedení daně z odpadu v únoru 1986.

Mimo Evropskou unii je povinný zálohový systém na nápojové obaly zaveden v Austrálii a v několika zemích USA, kde má tento systém výrazný vliv na snížení množství obalového odpadu.

Podmíněný povinný zálohový systém -Německo, Rakousko, Portugalsko

Německé nařízení o předcházení vzniku a o využití odpadu z obalů požaduje, aby znovu použitelných bylo 72% obalů u piva, minerální vody, osvěžujících nápojů sycených oxidem uhličitým, ovocných šťáv a vína. Pasterovaného mléka musí být alespoň 20% zabaleno ve vratných obalech

nebo plastikových sáčcích. Pokud podíl klesne pod tuto hranici, bude zavedena povinná záloha na nápojové obaly, obaly od mycích a čistících přípravků a dispersních barev. Její výše bude podle objemu činit 0,5 nebo 1 marku (8,86 nebo 17,71 Kč) [6].

Toto opatření zároveň s se zavedením plné zodpovědnosti výrobce za produkované obaly vedlo v letech 1991-98 ke snížení spotřeby obalů na obyvatele z 95 kg na 82 kilogramů, tedy o 13% [7].

Německý ministr životního prostředí Jürgen Trittin koncem ledna 2001 oznámil, že na základě rozsáhlé studie ekologické bilance obalů. která opět výhodnost vratných lahví, plánuje vláda zavedení pevné výše zálohy na vratné i nevratné skleněné, plastové i kovové nápojové obaly od roku 2002. Toto opatření by v podstatě vedlo k zákazu nevratných lahví, jako je tomu v Dánsku. Podporu této koncepci vyjádřil také nizozemský ministr životního prostředí Jan Pronk. Také on zamýšlí v Nizozemí zavést povinné zálohování nevratných PET lahví a plechovek.

Rakouské nařízení o obalech z října 1993, novelizované o necelé dva roky později, určuje kvóty pro vratné obaly. Jejich neplnění by vedlo k zavedení sankcí, například povinné zálohy [8].

Podle portugalského zákona je obchodník, pokud prodává nápoj v nevratném obalu, povinen nabízet jej rovněž v obalu vratném. V prodejně musí být viditelná informace o umístění vratných lahví.

Tento postup má ovšem svá rizika. Diskontní obchody zákon obcházejí, například nastavují odstrašující (až čtyřnásobné) ceny pro vratné obaly, nabízejí je nesmyslně (špinavé obaly na nepříznivých místech) či ztěžují zákazníkům vracení obalů. Někdy také výrobky ve vratných obalech nabízejí jen symbolicky - například prodávají jeden typ šťáv ve vratných obalech a více než 10 druhů v nevratných. [9]

Rakouské a německé opatření lze použít v situaci, kdy je na trhu dostatečné množství vratných zálohovaných obalů. Dává možnost průmyslu vyrábět i nevratné obaly, které najdou uplatnění především při cestování. Slouží ale především k zmrazení množství vratných obalů na trhu. Není jej tedy možné použít v České republice. Systém vratných lahví se u nás totiž již téměř rozpadl: v nevratných obalech se s výjimkou piva prodává přes 80% nápojů. Ministerstvo životního prostředí s podobným návrhem již přišlo, ale po širokém nesouhlasu jej stáhlo.

Portugalské opatření je možné použít také u nás. Vyšlo by vstříc veřejnosti, která je zklamána ústupem vratných lahví. Bylo by však nezbytné jej doplnit rozšířením pravomocí České obchodní inspekce a dalšími změnami, které by předešly jeho obcházení.

Daně z nevratných lahví - Norsko, Dánsko, Finsko

Na rozdíl od České republiky, kde jsou doposud vratné lahve daňově znevýhodněny, jsou v Norsku, Dánsku a Finsku výrazně stimulovány.

Nevratné nádoby na víno a lihoviny v Norsku podléhají zdanění sazbou 3 norské koruny (12,86 Kč), nevratné nádoby na šťávy a jiné než alkoholické a oxidem uhličitým sycené nápoje částkou 0,30 koruny (1,29 Kč) [10]. Výjimky nebo slevy jsou přitom vyloučeny.

Také všechny nádoby na pivo a nealkoholické nápoje sycené oxidem uhličitým jsou zatíženy daní 3 koruny (12,86 Kč). Ta však může být snížena. Při 95% opakovaném použití nebo recyklaci má podnik výjimku z daně, při 70% opakovaném použití nebo recyklaci se daň sníží o 70%. Plnou výši daně platí při méně než 25% opakovaném použití nebo recyklaci [11].

K podpoře vratných lahví zavedli v Norsku daň ve výši 0,7 koruny (3 Kč) na nádoby, které nejsou součástí systému opakovaného použití. Výjimka však platí pro mléko, mléčné výrobky a nápoje z kávy, čaje či čokolády [12].

Ve Finsku je zálohový systém na limonády, pivo a alkohol také podpořen daní z nevratných obalů [13]. Daň je ve výši 4 finské marky (23,30 Kč) za litrové nevratné obaly na pivo a 3 marky (17,48 Kč) na nealkoholické nápoje sycené oxidem uhličitým. Pokud je nádoba vratná tam, kde se prodává, záloha činí 0,5 až 1,5 marky (2,90 až 8,74 Kč) a zároveň výrobce splní tzv. koeficient návratnosti, snižuje se daň na 1 marku za litr (5,83 Kč).

Podmínkou splnění koeficientu návratnosti je zpětné sesbírání 75% vratných obalů první rok od zavedení obalu, 85% druhý, 90% třetí a čtvrtý a 95% každý další rok. Díky tomuto opatření dominují na finském trhu vratné obaly [14].

Dánský zákon z října 1997 zdaňuje nové balení na nápoje, ocet, olej a denaturované destiláty mimo kombinovaných nápojových krabic. Daň, kterou platí plniči obalů závisí na:

- objemu obalu: pohybuje se od 0,15 -3,20 dánských korun (0,70 - 14,86 Kč)
- použitém materiálu k výrobě obalu: pohybuje se od 0,75 koruny (3,48 Kč) za kilogram skla či keramiky až do 30 dánských korun (139,35 Kč) za kilogram u měkkého plastu. [15]

Daň podporuje vratné lahve tam, kde dánský zákon nezakazuje nevratné obaly, především tedy u alkoholu a vína. Právě daně přiměly největší diskontní obchod v Evropě - ALDI - k tomu, že v Dánsku používá vratné obaly. [16] Díky kombinaci různých opatření se množství odpadu v Dánsku snížilo o 26%, zatímco míra recyklace neustále roste [17].

Daňové znevýhodnění nevratných obalů je nástroj, který by měl být součástí ekologické daňové reformy. Podporuje jej také Evropská unie. Finský a dánský model ukazují, že jde o nástroj velmi účinný, který přitom zároveň nechává obalovému průmyslu možnost výběru.

Daň, vybíraná ale od konečných prodejců, je navrhována také jako jeden z nástrojů, který by měl být použit při revizi směrnice EU o obalech. Počítá se s daní ve výši od 0,4 euro (13,86 Kč) (za kilogram skla) do 6 euro (207,84 Kč) (kg hliníkové folie). [18]

Recyklační kvóty - Švýcarsko, Švédsko, Turecko

Švýcarská legislativa pod hrozbou zavedení zálohovaného systému na daný druh obalu požaduje dosažení minimální míry recyklace u hliníkových plechovek, ocelových plechovek, skleněných lahví a PET obalů. To vedlo k přijetí dobrovolné dohody o recyklačním poplatku na plechovky a PET obaly [19]. Všechny vratné lahve do obsahu 600 ml podléhají povinné záloze 0,2 švýcarských franků (4,58 Kč), větší lahve pak záloze 0,5 franku (11,45 Kč) [20].

Švédsko zakázalo prodej PET lahví, které nejsou zapojeny do zálohovaného vratného systému nebo recyklovány z 90%, zákonem o nápojových obalech z roku 1991. Záloha na PET lahve se zde pohybuje mezi 1 do 4 švédskými korunami (od 3,98 do 15,92 Kč) [21]. Výše zálohy musí být od roku 1994 vyznačena i na etiketě [22]. Výhodou tohoto postupu je snadná kontrola a výrazný ekologický efekt.

Organizace CEVKO, sdružující turecké balírenské firmy a dovozce, musí v roce 2000 zajistit 75 procentní regeneraci (tj. opětovné použití, recyklaci nebo spálení se ziskem energie). Pokud tuto míru nezajistí, bude v Turecku zaveden povinný zálohový systém [23].

Švýcarské opatření požaduje dosažení recyklačních kvót, což omezuje množství obalů, které skončí na skládkách či ve spalovnách. Průmysl si tedy může zvolit, jakým způsobem toho dosáhne.

Turecké opatření se liší od švýcarského pouze tím, že určuje kvótu pro regeneraci (tedy včetně opětovného použití), nikoli jen recyklaci.

Hnutí DUHA prosazuje...

Pokud se navrhovaný obalový zákon stane skutečností, budou mít přísnější legislativu než Česká republika dokonce i takové země, jako je Turecko a Portugalsko.

Ideálním řešením by v českém prostředí byla daň, která by vratné obaly zatížila podstatně nižší sazbou než nevratné. S takovým opatřením lze ale počítat až v dlouhodobější perspektivě, protože bude součástí širší ekologické daňové reformy.

Proto Hnutí DUHA prosazuje řešení, které lze zavést již zákonem o obalech a jež se opírá o model zvýšených recyklačních kvót. Minimální míra recyklace zajistí, že se ekologické náklady stanou součástí ceny výrobku a ponese za ně odpovědnost výrobce. Pro nadměrně rozšířené nevratné nápojové obaly by měla být zákonem stanovena minimální míra recyklace - 50% do roku 2005 a 80% recyklaci do roku 2008.

Řešení tedy není tak přísné jako v Dánsku, kde nevratné obaly zakázali, nebo ve Švédsku, kde požadují, aby byly vratné nebo z 90% recyklované.

Prameny:

- [1] čl. 5 směrnice evropského parlamentu a Rady 94/62/ES z 20. prosince 1994, o obalech a obalových odpadech
- [2] Golding, A.: Reuse of Primary Packaging, Study contract B4-3040/98/000180/MAR/E3, Tübingen 2000
- [3] AIM. Poslední informace o situaci v jednotlivých státech vzhledem k právním předpisům týkajícím se nových a použitých obalů, CONTEXT, Praha 1995; Golding, A.: cit. 1
- [4] Material stream monitoring programme. Developments in Selected Material Streams in 1993, REDAN A/S, Soborg 1995
- [5] M. S. Andersen: Dánská inspirace, ODPADY 11/99, str. 11-12
- [6] Německé nařízení o předcházení vzniku a o využití odpadu z obalů ze dne 21.8.1998.
- [7] Zinkler S.: Nařízení o obalech, jeho uvádění do praxe a likvidace odpadu v Sasku, in: Sborník přednášek: Nakládání s odpady z obalů a příprava nového zákona o obalech, česko-německý workshop na ENVIBRNO 1999, Brno 1999.
- [8] Pollution prevention and control extended producer responsibility in the OECD area phase 1 report. Legal and Administrative Approaches in Member Countries and Policy Options for EPR Programmes, OECD, Paris 1996.
- [9] Golding, A.: cit. 2
- [10] Minimalizace obalového odpadu, Závěrečná zpráva MSB Logistik GA/1367/93, Praha 1996.

[11] AIM, cit. 3

[12] tamtéž

[13] OECD, cit. 8

[14] AIM, cit. 3

[15] Golding, A.: cit. 2

[16] tamtéž

[17] M. S. Andersen: cit. 5

[18] Golding, A.: cit. 2

[19] OECD, cit. 8

[20] MSB, cit. 10

[21] OECD, cit. 8

[22] Geuss, E.: Recyklační a zálohové systémy, reálné možnosti a ekonomické propočty jejich využití včetně vazby na daňovou soustavu, Praha 1994; Geuss, E.: Rozšíření odpovědnosti výrobců a dovozců zboží za zneškodňování vybraných druhů zboží po jeho upotřebení cestou zálohových systémů, Praha 1995.

[23] AIM, cit. 3

Tento informační list a další informace o problematice najdete na www.hnutiduha.cz a www.skladka.cz

Tento informační list vyšel díky laskavé podpoře nadace Open Society Fund.

Ivo Kropáček, únor 2001 Vydalo Hnutí DUHA Olomouc

> Hnutí DUHA Olomouc Dolní náměstí 38 772 00 Olomouc tel.: 068/5228584 e-mail: hduhaol@iol.cz www.hnutiduha.cz